

UDK:420.372.62:006.2(045)

Nazokat XAZRATQULOVA,
Qarshi davlat universiteti talabasi
E-mail:hazratqulovanazokat@gmail.com

Qarshi DU katta o'qituvchisi N.Amirqulova taqrizi asosida

SOCIOLINGUISTICS AS A MAIN DEPARTMENT OF LINGUISTICS

Аннотация

This article explores the concept of sociolinguistics and its role as a link between language and society, the various types and methods of sociolinguistics, important content related to explaining the change and development of language in society, the importance of language in society, historical, social, economic, political problems, customs, communication methods, and variability are analyzed as important points.

Key words: social, linguistics, nation, state language, social context, communication, scientific analysis, cultural, political processes, society, popularization, population, methods.

СОЦИОЛИНГВИСТИКА КАК ГЛАВНАЯ КАФЕДРА ЛИНГВИСТИКИ

Аннотация

В данной статье исследуются понятие социолингвистики и ее роль как связующего звена между языком и обществом, различные виды и методы социолингвистики, важное содержание, связанное с объяснением изменения и развития языка в обществе, значение языка в обществе, исторические в качестве важных моментов анализируются социальные, экономические, политические проблемы, обычаи, методы общения и изменчивость.

Ключевые слова: социальное, лингвистика, нация, государственный язык, социальный контекст, коммуникация, научный анализ, культурные, политические процессы, общество, популяризация, население, методы.

IJTIMOYIY LINGVISTIKA, LINGVISTIKANING ASOSIY BO'LIMI SIFATIDA

Аннотация

Bu maqolada ijtimoiy lingvistika tushunchasi o'rganiladi va uning til va jamiyat o'rtasidagi bog'lovchi roli, ijtimoiy lingvistikaning turli turlari va metodlarini, ularning jamiyatdagi tilning o'zgaruvchanligini va rivojlanishini tushuntirishga oid muhim mazmunlar, tilning jamiyatdagi ahamiyati, tarixiy, ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy muammolar, odatlar, kommunikatsiya usullari, va o'zgaruvchanligi muhim nuqtalarga aylanganli tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy, lingvistika, millat, davlat tili, ijtimoiy kontekst, kommunikatsiya, ilmiy tahlil, madaniy, siyosiy jarayonlar, jamiyatda, ommalashuv, aholi, metodlar.

Kirish. Jamiyatlar tilni o'rganish va uning o'zaro muloqotini tahlil qilishda muhim bir rolini o'ynaydi. Bu muloqotning o'zgarish qo'llab-quvvatlovchi elementlari, jamiyatning qiyinchiliklari, siyosiy, madaniy va ijtimoiy konteksti, insonlar orasidagi munosabatlar va ko'plab boshqa ko'rsatkichlar, tilning o'zgaruvchanligini va rivojlanishini ta'sir qiladi. Ijtimoiy lingvistika bu ko'rsatkichlarni tushuntirish, ta'riflash va tahlil qilish bilan shug'ullanadi. Ijtimoiy lingvistikada turli turlar va metodlar mavjud bo'lib, ular jamiyatdagi tarixiy, ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, va madaniy muammo va ko'rsatkichlarni o'rganishga yordam beradi. Bu fan, tilni va uni aholi tomonidan qabul qilinishini o'rganish, odatlar, tabiiy so'zlashish usullari, va uning o'zgaruvchanligini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Boshqa yo'nalishlar bilan solishtirilganda, ijtimoiy lingvistika tilni o'rganishning, tarixiy va ijtimoiy tarbiyalanishning, insonlarning identifikatsiya va til orqali o'zlarini ifoda etishning tushunchalarini yanada rivojlantirish uchun muhim bo'lib, kommunikatsiyada munosib tilni va o'zgaruvchanligini tahlil etish uchun ara research tahlil qiladi. Boshqacha aytganda, ijtimoiy lingvistika til o'rganish va uni amal qilishdagi jamiyatdagi o'zgarishlarni tahlil qiladi, buning natijasida jamiyatdagi madaniy, iqtisodiy va siyosiy jarayonlar o'zgarib turadi. Bu esa, jamiyatning o'zini tushunishga yordam beradi va o'zgarishlarga ta'sir qilishga imkoniyat yaratadi. Ijtimoiy lingvistika, lingvistika fanining asosiy bo'limi sifatida, tilning jamiyat bilan bog'liqlikni o'rganadi va o'zgaruvchanligini tahlil qiladi. Bu esa, jamiyatning o'zini

tushunish, o'zgarishlarni tasdiqlash va uning kommunikatsiya jarayonlarini tahlil qilishda juda muhimdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Til, insonlar o'rtasidagi muloqotning esas vositasi va jamiyatning rivojlanishida katta ahamiyatga ega bo'lib, bu jarayonlarni tahlil qilish uchun ijtimoiy lingvistika, yoki jamiyat tilshunoslik, adabiyotlar va tadqiqotlar sohasida keng qamrovli vaqtincha o'z ajoyib o'rnini egallab kelgan. Ushbu maqolada, ijtimoiy lingvistika tushunchasi va uning jamiyatdagi asosiy ahamiyati, turli turlar va metodlarining ta'riflari, tilning jamiyatdagi rollari va o'zgarishlariga oid muhim ta'riflar va tahlillar tahlil qilinadi. Ijtimoiy lingvistika, tilni o'rganish, uning o'zgaruvchanligini va jamiyat bilan bog'liqlikni tushuntirish, ta'riflash va tahlil qilish bilan shug'ullanadi. Til, jamiyatdagi madaniy va ijtimoiy jarayonlarni tushunishda asosiy vosita sifatida, ijtimoiy lingvistika til o'rganish va uni amal qilishdagi o'zgarishlarni tahlil qiladi. Ushbu maqolada, turli turlar va metodlar bo'yicha ijtimoiy lingvistika ilmiy tadqiqotlarining muhimligi belgilanadi. Tilning o'zgaruvchanligi, kommunikatsiya usullari va jamiyatdagi o'zgarishlarga qanday ta'sir etishi tahlil qilinadi. Ijtimoiy lingvistika jamiyatning o'zini tushunish va o'zgarishlarga ta'sir qilishda muhim rol o'ynaydi. Bu esa, jamiyatdagi madaniy, iqtisodiy va siyosiy jarayonlarni o'rganishga yordam beradi. Shuningdek, tilni va uni aholi tomonidan qabul qilinishini o'rganish, odatlar, tabiiy so'zlashish usullari, va uning o'zgaruvchanligini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy lingvistika, kommunikatsiya va jamiyatdagi

o'zgarishlarni tushuntirish, tasdiqlash va o'zgarishlarga ta'sir qilishda yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Turli tillarning jamiyatdagi ro'li, Masalan, ingliz tili global muloqotlar uchun amaldadir va dunyo bo'ylab ko'p mamlakatlarda rasm tili sifatida qabul qilinadi. Ushbu tillar jamiyatda kommunikatsiya, biznes, madaniyat, va siyosat sohalarida ahamiyatga ega. Boshqa misollar esa rus tili, arab tili, ispan tili kabi tillarni o'z ichiga oladi, ular jamiyatda o'zining o'ziga xos muhitni, tarixiy va madaniy aspektlarini ta'kidlaydi. Turli tillarning jamiyatdagi roli tahlil qilinishi, ularning o'ziga xos teskari va musbat jihatlari ko'rsatilishi maqbuldir. Bundan tashqari turli tillarning mavjudligi va uning qardosh xalqlar o'rtasida keng o'rganilishi mamlakatlar o'rtasidagi nafaqat iqtisodiy rivojlanishni oldinga suradi balki, urf-odat an'analarni ham keng targ'ib qilishga yo'l ochib beradi. Bundan tashqari Toshkent MTU universiteti "Ijtimoiy – gumanitar fanlari" bo'limi mudiri majburiyatlarini vaqtinchalik bajaruvchi – Usmanova A.A. tilning boyligi va go'zalligi, mamlakatning xalqaro miqyosdagi obro'sini shakllantirishda beqiyos ro'l o'ynashini ta'kidlaydi.

Ijtimoiy tilning o'zgaruvchanligi, Ijtimoiy tilning o'zgaruvchanligi jamiyatda kommunikatsiya, identifikatsiya va madaniy muloqotlarni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Bu o'zgaruvchanlik tilning o'zining jamiyatdagi rollarini va funksiyalarini o'z ichiga oladi va uning o'zgaruvchanligi jamiyatdagi o'zgarishlar va rivojlanishlarga ta'sir ko'rsatadi. Quyidagi muhim nuqtalar ijtimoiy tilning o'zgaruvchanligi haqida malumot beradi:

1. Identifikatsiya va ko'rsatkichlar: Ijtimoiy til, insonlarning o'zlarini ifoda etish va guruh bilan bog'liqliklarini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Til o'zgarishi, jamiyatdagi identifikatsiya va birlashtiruvchi ko'rsatkichlarni ham o'zgaritadi.

2. Kommunikatsiya usullari: Ijtimoiy tilning o'zgaruvchanligi, jamiyatda kommunikatsiya usullarining o'zgarishi va rivojlanishi bilan bog'liqdir. Yangi texnologiyalar, globalizatsiya va madaniy o'zgarishlar tilning jamiyatda o'zgarishi va rivojlanishiga olib keladi.

3. Madaniy aloqa: Til o'zgarishi, jamiyatdagi madaniy aloqalarni ham o'zgartirishi mumkin. O'zgaruvchanligi tufayli, jamiyatda turli madaniy mamlakatlar o'rtasida o'zaro munosabatlar va muloqotlar rivojlanishi mumkin.

4. Odatlar va adabiyotlar: Ijtimoiy tilning o'zgaruvchanligi, jamiyatdagi odatlarni, adabiyotlarni va kommunikatsiya shakllarini ham o'z ichiga oladi. O'zgaruvchanlik, odatlarning va adabiyotlarning ham o'zgarishi bilan bog'liqdir.

5. Siyosiy va iqtisodiy ta'sir: Til o'zgaruvchanligi, jamiyatdagi siyosiy va iqtisodiy jarayonlarga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin. Turli tillarning o'zgarishi, jamiyatda siyosiy va iqtisodiy qonunlar, siyosiy tizimlar va iqtisodiy taraqqiyotga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tilning siyosiy va iqtisodiy ahamiyati: Tilning siyosiy va iqtisodiy ahamiyati jamiyatda o'zining o'ziga xos rolini o'z ichiga oladi. Quyidagi muhim nuqtalar tilning siyosiy va iqtisodiy ahamiyatini ta'riflaydi: Til, jamiyatda identifikatsiya va milliyatning ahamiyatli bir vositasi hisoblanadi. Turli tillar o'zining o'ziga xos mamlakatlar, qabilar yoki etnik guruhlar uchun ahamiyatga ega bo'lib, ularga identifikatsiya va birlik hissiyatini ta'minlaydi. Til, siyosiy kommunikatsiyada katta ahamiyatga ega. Politik dasturlar, xalqaro munosabatlar, diplomatik muloqotlar va siyosiy jiddiyatlar til orqali amalga oshiriladi. Bu esa, tilning jamiyatdagi siyosiy muammolarni hal etishda va mamlakatlar o'rtasidagi muzokaralar va muzokaralar olib borishda katta rolini ko'rsatadi. Til, iqtisodiy faoliyatda ham katta ahamiyatga ega. Biznes, savdo, marketing va moliyaviy aloqalar o'rtasidagi kommunikatsiya til orqali olib boriladi. Tilning to'g'ri va samarali ishlatilishi

iqtisodiy rivojlanishga olib keladi va jamiyatdagi iqtisodiy muammolarni hal etishda muhim ahamiyatga ega. Tilning siyosiy va iqtisodiy ahamiyati jamiyatda xalqaro munosabatlarda ham o'z ahamiyatini ko'rsatadi. Xalqaro tashkilotlar, diplomatik tashkilotlar va xalqaro biznes faoliyati jamiyatda turli tillarni o'rganish va uning o'zgaruvchanligini tushuntirish bilan shug'ullanadi. Shu o'rinda tadqiqotlar natijasi o'laroq sotsiologiyaviy dastlab AQSH da taraqqiy etgan deb e'tirof etilsada, uning jamiyatda tutgan o'rni, siyosiy va iqtisodiy masalalarda keng ravishda qo'llanilishi yapon, ingliz, chex, nemis tilshunoslari tomonidan o'rganilgan va keng tadbir etilgan.

Tahlil va natijalar. Ko'p tillar mavzusidagi ko'rsatkichlar: Ko'p tillar mavzusidagi ko'rsatkichlar o'zgaruvchan jamiyatlar va global kommunikatsiyada ahamiyatga ega. Quyidagi misollar ko'p tillarning jamiyatga ta'siri va ularning ahamiyatini ko'rsatadi: Kultur almashirish: Turli tillar jamiyatda turli madaniyatlarning tarixiy yodgorligi bilan bog'liqlikka ega bo'lib, ularga turli milliy g'oyalarni, qadriyatlarini va adabiyotlarni ifodalashda xizmat qiladi. Diplomatiq munosabatlar: Ko'p tillar diplomatiq munosabatlarda katta ahamiyatga ega. Xalqaro muzokaralar va muzokaralar olib borishlar, mamlakatlar o'rtasidagi muzokaralar til orqali olib boriladi. Biznes va savdo: Ko'p tillar global biznes va savdo aloqalarida muhim ahamiyatga ega. Xalqaro kompaniyalar, korporatsiyalar va savdo institutlari turli tillar orqali kommunikatsiya o'rniga kelishadi. Turizm: Turli tillarning o'rganilishi turizm sohasida ham ahamiyatga ega. Turistlar mamlakatlarga safar qilish uchun o'zgaruvchan tillarni o'rganishadi va ularning madaniy va tabiiy boyliklariga murojaat qiladi. Axborot va media: Turli tillar axborot va media sohasida ham muhim rol o'ynaydi. Xalqaro media kompaniyalari turli tillarda xizmat ko'rsatadi va global xabarlar va ma'lumotlar jamiyatga o'tkaziladi. Akademik almashirish va ilmiy tadqiqotlar: Turli tillarning o'rganilishi akademik almashirishlar, ilmiy tadqiqotlar va akademik aloqalar o'rtasida ham muhim ahamiyatga ega. Akademik o'quv markazlari va ilmiy jurnallar turli tillar bo'yicha tadqiqotlar olib boradi. Sociolingvistika fani yutuqlari shuni ko'rsatadiki, tillar bir-biriga leksik jihatdangina ta'sir etib qolmay, bir-birining ichki tuzilishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shunga muvofiq hozirgi zamon tilshunosligida «tillar ichki tuzilishining o'zaro hamkorlik jarayoni» degan tushuncha shakllangan. Mamlakatlararo aloqalarning rivojlanishi o'sha mamlakatlarda yashovchi xalq va elatlar madaniyatining yaqinlashuviga zamin hozirlaydi, natijada tillar xam bir-biriga ta'sir ko'rsatadi, bunday hamkorlik o'z navbatida tillarning ichki rivojlanishini ta'minlaydi. Hozirda tilshunoslikda sociolingvistik tadqiqotlarning tez rivojlanishiga strukturalizm bevosita salbiy tomonlama ta'sir o'tkazib kelmoqda, chunki strukturalizm til birliklariga xos bo'lgan shakl va ma'no birligini imkor etadi, faqatgina shakl o'rganishga ko'prok e'tibor qaratgan edi. Ammo jamiyatning rivojlanib borishi buning aksini isbotladi, ya'ni, biror tilning yoyin-ki u o'rganilishi jihaatdan oson yoki qiyin bo'lsin uning yashashi va rivojlanishi shu tilda muloqot olib borayotgan xalq va jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq ekani ma'lum bo'ldi. Jahon Ijtimoiy tilshunoslik tadqiqotlari Rossiyada, AQSH, Fransiya va Angliya kabi mamlakatlarda jadal sur'atlar bilan olib borilmoqda.

Tilning o'zgarishi va rivojlanishi jamiyatda madaniy rivojlanishga ta'sir ko'rsatadi. Turli tillarning o'rganilishi, madaniy iltimoslari, adabiyotlar va san'atlar jamiyatning madaniy shakllanishida katta rol o'ynaydi. Til, insonlarning identifikatsiyasi va jamiyatning birligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Turli tillar o'zining o'ziga xos odatlar, atrof-muhit va kommunikatsiya shakllarini taqdim etadi va insonlarning jamiyatga integratsiyasiga yordam beradi. Til, jamiyatda kommunikatsiya va o'zaro tushunchalar tuzilishida

muhim rol o'ynaydi. Turli tillar o'zining o'ziga xos tushunchalarni va mantiqiy strukturalarni taqdim etadi, bu esa o'zaro muloqotni osonlashtiradi va insonlar orasidagi munosabatlarni kuchaytiradi. Tilning o'zgarishi, iqtisodiy rivojlanish va biznes sohasidagi o'zgarishlar bilan bog'liqdir. Turli tillarning o'rganilishi va qabul qilinishi, xalqaro savdo, korporativ kommunikatsiya va boshqa iqtisodiy faoliyatlar jamiyatdagi o'zgarishlarni kengaytiradi. Texnologik o'zgarishlar va globalizatsiya, turli tillarning jamiyatdagi rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Internet, telekommunikatsiya vositalari, elektron pochta va boshqa texnologik imkoniyatlar jamiyatdagi tilni o'rganish va uning o'zgarishini kuchaytiradi. Bu jarayonlar tilning jamiyatdagi rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi va jamiyatdagi turli sohalar uchun muhim ahamiyatga ega. Tilning o'zgarishi jamiyatning o'zini tushunishiga, integratsiyasiga va rivojlanishiga yordam beradi. Shu bilan birga ko'pgina yozilgan adabiyotlar va turli mnabalaridan ma'lumki til o'z-o'zidan qisqa muddatda boyishi va ommaviylashuvi, jamiyatda rivoj topish ehtimoldan ancha yiroq bo'lgan holat sanaladi. O'z navbatida tilning rivojlanishini va keng taqdim etilishida turli asoslar muhim rol o'ynaydi. Masalan chetidan kirib kelgan so'zlar orqali boyitilish. Bu tildagi ma'nodoshlikni yanada oshirib yangi so'zlar safining kengayishiga sabab bo'ladi. Keyingi turki bu tilidan foydalanuvchilarning safining kengayishi hisoblanadi. Chunki tarixdan ham ma'lumki til qachon rivojlanadi qachonki u keng miqyosda ishlatilishni boshlansa, qachon yo'qlikka yuz tutadi, qachonki jamiyat tilidan foydalanishni to'xtatsa. Aynan shu hodisalar sababli o'tmishdan bizgacha faqat qisman ma'lumotlarigina yetib kelgan tillar mavjud va hozirda ularning ko'pchilik qismi o'lik til hisoblanadi. Shu o'rinda jamiyat orasida tilning keng taqdim etilishida xukumatning ham atroficha o'rni bor. Yani jamiyatni turli o'yinlar, madaniy tadbirlar va umumiy ko'rinishdagi til va adabiyotga bag'ishlangan kechalari orqali jamiyatning faol qatnashuvchilariga tilga bo'lgan muhabbat tuyg'usini oshirishni taqdim etishlari mumkin.

Xulosa va takliflar. Hulosa qilib aytganda, Ijtimoiy lingvistika, tilning jamiyatda o'zining o'ziga xos rollarini va funksiyalarini, shuningdek, jamiyatning rivojlanishida o'ynagan katta ahamiyatini ta'kidlaydi. Bu ilm soha, tilning tahlil qilinishi, o'rganilishi va o'zgarishlarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, til va jamiyatning o'rtasidagi bog'lovchi

yoki birlashtiruvchi guvohnoma sifatida faollik ko'rsatadi. Ijtimoiy lingvistika, turli tillarning jamiyatdagi o'zgarishlarini va rivojlanishini tahlil qiladi. Tilning tarixiy o'zgarishlari, turli jamiyatlar va madaniyatlarning til o'rganish metodlari va tajribalari, kommunikatsiya o'zgarishlari va boshqa ko'rsatkichlar jamiyatdagi tilni o'rganish va uning o'zgaruvchanligini tushuntirishda katta ahamiyatga ega. Bu soha faqatgina bitta til bilan cheklanib qolmaydi har bir jamiyatda faol ishlatilayotgan tilni Ijtimoiy lingvistika hisobidan ko'rsa bo'ladi. Bu yo'nalishning turli fanlar bilan xususan terminalogiya va psixologiya bilan aloqadorliklari mavjud bo'lib, o'z ichiga ko'p qirralari ma'lumotlarni qamrab oladi. Xususan tilning rivoj topishi, uning rivojlanish bosqichlari va tarixi, madaniyatlar va urf-odatlararo aloqadorligi kabi omillarga bog'liq. Bu maqolada, ijtimoiy lingvistika tushunchasi ta'riflanadi va uning jamiyatda o'zgarishlarga qanday ta'sir ko'rsatishi, turli tillarning jamiyatda o'zgarishlarini ta'kidlaydi. Tilning jamiyat bilan bog'liqlikni o'rganish, turli jamiyatlar orasidagi munosabatlarni tushuntirishda va insonlar o'rtasidagi kommunikatsiya jarayonlarini tahlil qilishda muhimdir. Ijtimoiy lingvistika, til va jamiyatning o'zaro bog'lanishini tushuntiradi va jamiyatdagi o'zgarishlarga ta'sir qiladi. Bu esa, jamiyatning o'zini tushunishga, o'zgarishlarni tasdiqlashga va uning kommunikatsiya jarayonlarini rivojlantirishga imkoniyat yaratadi. Bundan ko'rinib turibdimi til nafaqat jamiyat a'zolariz o'rtasida ma'lumot almashinuv vosidasi balki shu almashinuvning qanday olib borilishiga bevosita hamda bilvosita ta'siri o'tgazuvchi muhim bir manba sanaladi. Shuningda sotsiolingvistikada aniq bir belgilangan tillar jadvali yoki kategorilari mavjud emas u o'z navbatida mahalliy til (dilekt), o'lik til, sun'iy til, asabiy hamda klassik tillarni ham o'rganish va taqiqot olib borishdan cheklanmagan. Hozirgi kunda sotsiolingvistika (Ijtimoiy lingvistika) 2 turdagi keng ko'lamli ma'noga ega a'tama bo'lib kelmoqda. 1- tildagi jamiyatning rivojlanishiga ahamiyatli muammolarni o'rganish, 2-millat va xalqning rivojlanishi asosida tilda vujudga keladigan muammolar va farqlarni o'rganish. Bu borada turli yillarda yashab o'tgan va shu sohasida izlanishlar olib borgan olim, tadqiqotchilarning fikr mulohazalarini o'rganish, turli mnabalaridan foydalanish asosiy yordamchi bo'lib hizmat qiladi.

ADABIYOTLARTLAR

1. Shavkatovna, B. F. (2023). "INGILIZ TILI LINGVISTIKASI. FINLAND" MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS", 14(1).
2. Niyazova, G. (2022). Jahon tilshunosligida detektiv asarlarning lingvistik aspektida o'rganilishi. Uzbekistan: Language and Culture, 3(3).
3. Sheraliyevna, M. O., & Mardievna, B. M. (2023, October). DUNYO TILSHUNOSLIGIDA PRAGMATIKANING RIVOJLANISHI VA PRAGMATIK QARASHLAR. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS (Vol. 1, No. 05.10, pp. 460-464).
4. Sobirova, S. (2023). KORPUS LINGVISTIKA MASALALARI. Бюллетень студентов нового Узбекистана, 1(6 Part 2), 26-29.
5. MUHAMMADQOSIMOVNA, P. N., & T. I. O. (2023). LINGUOPOLITOLOGY AND ITS COGNITIVE PRAGMATIC CHARACTERISTICS IN MODERN LINGUISTICS. Novateur Publications, (4), 1-91.
6. Usmonov S, Umumiy tilshunoslik, T., 1972;
7. Budagov R. A., Chelovek i yego yazik, M., 1974;
8. Berezin F. M., Golovin B. N., Obsheye yazikoznaniye, M., 1979;
9. Reformatskiy A. A., Vvedeniye v yazikovedeniye, M., 1998.
10. Austin, Peter K; Sallabank, Julia "Introduction", Cambridge Handbook of Endangered Languages. Cambridge University Press, 2011.